

(VVH) pas echt op springen komen te staan. Ditmaal omdat zijn theologisch geweten hem verbood de koers van de leiding van de VVH te volgen (3). Waar de ontwikkelingen waarin Eerdmans een rol speelde niet of nauwelijks beschreven zijn, is daarvan in dit artikel een situatieschets gegeven.

1. Leider in de kerkelijke strijd

1. 1. Organisator

Bernardus Dirks Eerdmans⁵ was geen figuur om zich met één ding tegelijk bezig te houden. Reeds in zijn Leidse studentenjaren, waarin hij het als enige zoon van een jonggestorven dorpsdominee echt niet al te bont kon maken, gaf Eerdmans blijk van zijn veelzijdige belangstelling. Op de door het theologisch dispuut *Quisque Suis Viribus* belegde avonden verdedigde hij stellingen en hield hij lezingen over zeer uiteenlopende thema's.⁶ Zoals zoveel studenten uit die jaren nam de leergierige Eerdmans onder invloed van de coryfeeën van de moderne theologie afstand van zijn orthodoxe – hoogstwaarschijnlijk confessionele – verleden. Vooral de hebraïcus H. Oort en de godsdienstwetenschapper C.P. Tiele konden hem boeien. Het proefschrift dat Eerdmans reeds in 1891 voltooide onder begeleiding van de laatste, was dan ook gewijd aan een oudtestamentisch onderwerp dat hij in de traditie van de toen opkomende godsdiensthistorische school behandelde.⁷ Levenslang bleef Eerdmans de wetenschap van het Oude Testament in de godsdiensthistorische traditie beoefenen, van 1898 tot 1938 als hoogleraar aan de faculteit waar hij zelf zijn opleiding had gekregen. Daarnaast kwam de hoogleraar, die zijn studenten altijd maande om goede debaters te worden, in de landelijke en plaatselijke politiek terecht. Door zijn vele bestuursfuncties oefende Eerdmans nogal wat invloed uit op de organisatorische opbouw van de vrijzinnige wereld. Ook aan de theologische ontwikkelingen leverde hij een, zij het door zijn specialisme van de studie van het Oude Testament bescheiden, bijdrage. Na de publicatie van het invloedrijke artikel 'Reactie of vooruitgang?', waarin hij het streven van de malcontenten, min of meer de voorlopers van het rechts-modernisme, wetenschappelijk onderbouwde⁸, hield Eerdmans zich op de achtergrond. Hét terrein waar Eerdmans zijn leiderskwaliteiten tot uiting liet komen, was jarenlang dat van de strijd tussen orthodoxen en vrijzinnigen in de Hervormde Kerk bij de kerkelijke stembus en in schriftelijke en mondelinge polemieken.

Hoewel Eerdmans reeds in 1891 kandidaat werd gesteld in de Hervormde Kerk, sloeg hij de beroepen die hij kreeg af. Omdat hem nog enkele beurzen beschikbaar werden gesteld, gaf hij er de voor-

5. *BLGNP*, III, 101-105.

6. J.P. Heering, 'B.D. Eerdmans (1868-1948): "the lonely critic"' in: R.B. ter Haar Romeny en Joh. Tromp (red.), *Quisque Suis Viribus 1841-1991. 150 jaar theologie in dertien portretten* (Leiden 1991) 128vv.

7. B.D. Eerdmans, *Melekdienst en vereering van hemellichamen in Israël's Assyrische periode* (Leiden 1891).

8. B.D. Eerdmans (onder het pseudoniem Ignotus/ Agnotus), 'Reactie of vooruitgang?' in: *Theologisch Tijdschrift* 43 (1909) 1-16 en 146-180. Zie Heering, 'Het vrijzinnig protestantisme op de drempel', 77vv; K.A. Beversluis, *Een halve eeuw strijd en opbouw. Ontstaan en ontwikkeling der Vrijzinnige Hervormde Beweging* (Assen 1953) 31vv.